

**dailės
kritikos
(meta)
metodologijos
metmenys**

Autorių kolektyvas:

Chudožnik (Robertas Gritėnas), Redas Diržys, Gustas Jagminas, Virginijus Kinčinaitis, Monika Krikštopaitytė, Karolina Rybačiauskaitė, Sandra Skurvida, Mitochondrijus Stabilitronas, Kęstutis Šapoka, O. Ž. (tikėtina, Odeta Žukauskienė);

prisijungę mirusieji:

Arištarchas, Stasys Budrys, Sofija Kymantaitė-Čiurlionienė, Leonidas Donskis, Vladas Eidukevičius, Clement Greenberg, Algirdas Julius Greimas, Georg Wilhelm Friedrich Hegel, Albinas Herbačiauskas, Adomas Jakštas, Vytautas Kairiūkštis, 戸坂 潤, الحسن بن الحسن, أبو علي, بن الهيثم, Gražina Kliaugienė, Jurgis Kunčinas, Romualdas Launikonis, Vytautas Ledas, Marcelijus Martinaitis, Karl Marx, Vida Savičiūnaitė, Sokratas, Valerie Solanas, Lionginas Šepetys, Leonardas Tuleikis, Algis Uždavinsys, Justinas Vienožinskis, Žemaitė;

prisijungę kolektyviniai vardai, vienasmenės (savi)organizacijos, avatarai, transnacionaliniai, transseksualiniai ir transanimistiniai fantomai, nickai:

alter-Audrys Karalius, alter-Birutė Vaitkienė, alter-Alma Veiverytė, Anonymous Bat, Anonymous Chinchilla, Architektas, ASKISA, Tae Ateh, Jonas Basanavičius, Luther Blisset, Nocol(e)as Bourriaud, Castor & Pollux, Karen Eliot, Gailutė Giedraitis, Stewart Home, Loreta Janušaitienė, Komisija, Ingrida Korsakai-Tėtė, Gintautas Kubilius, Chus Martínez, Neatpažintas transnacionalinis fantomas (NTF), sokratasgražinakliaugienėromualdaslaunikonis, Nijolė Tumė-Nienė, Krescencijus Stoš-Kuskus, Leonas Jasiulis, Niekas;

kviesti, tačiau išsakę tam tikras (kritines?) pastabas už pokalbio ribų:

Rytis Naglis Baltušnikas, Žilvinas Kempinas, Gintarė Matulaitytė, Stanislovas Mostauskis;

kviesti ir prisidėję prie pokalbio (formavimo) jį ignoruodami:

Povilas Dumbliauskas, Danutė Gambickaitė, Giedrė Jankevičiūtė, Jolanta Marcišauskytė-Jurašienė, Kęstutis Kuizinas, Laima Kreivytė, Bartė Kuolytė, Raimundas Malašauskas, Agnė Narušytė, Birutė Pankūnaitė, Liutauras Pšibilskis, Ernestas Parulskis, Dovilė Tumpytė, Jonas Valatkevičius, Rasytė Žukienė.

**dailės
kritikos
(meta)
metodologijos
metmenys**

**AQUANSU
Press**

Autorių kolektyvas

Dailės kritikos (meta)metadologijos metmenys

Viršelio ir jo skylių dailininkas, vaizdinio egzorcizmo įrankių gamintojas – Gintaras Znamierowski.

2018 m. lapkričio 2 d. prie *Pirčiupių Motinos* paminklo viso knygos tiražo viršelių vaizdo egzorcizmą atliko ikonodulas Kęstutis Šapoka, ikonoklastas Redas Diržys ir ikonozaineris Gintaras Znamierowski.

Redaktorė Ona Balkevičienė

Maketavo Petras Babušis

Kitos iliustracijos – neatsiejama autorių tekstų dalis.

Leidinį parėmė Alytaus miesto savivaldybės Administracija

Išleido

Alytaus kvantinės ir negatyviosios semiotikos universitetas (AQUANSU)

S. Dariaus ir S. Girėno g. 25, LT-62137, Alytus

Spausdino

UAB „Booksfactory“

booksfactory.lt

Tiražas 300 egz.

© AQUANSU, 2018

© Vytauto V. Stanionio nuotrauka, 2018

© Gintaro Znamierowski darbų reprodukcijos, 2018

Knyga išleista psichodarbininkų proletarinio bendrumo skelbimo teise. Didžiąją daugumą psichodarbininkų sudaro mirusių darbininkų sąjunga (wahdatas), todėl visos teisės priklauso ir mirusiems darbininkams. Kiekvienas gyvasis taip pat gali tapti psichodarbininku, bet privalo apie tai pareikšti viešai. Kiekvienas psichodarbininkas gali naudoti tekstus, neįspėjęs autorių, ir laisvai skelbti bet kokia forma ir bet kokiomis priemonėmis. Bet kuris asmuo gali laisvai turėti vieną šios knygos egzempliorių savo asmeniniam naudojimui. Didesnis knygų ir (ar) jų kopijų (ar tekstų fragmentų kopijų) skaičius vietoje bus laikomas atviros prieigos archyvu arba biblioteka bendram naudojimui – t. y. potencialia psichodarbininkų susibūrimo vieta.

ISBN 978-609-96060-0-2

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

turinys

įvadas	9
kaip ir apie ką šnekėsimeš?	10
pratarmė pirmam leidimui	10
pratarmė antram leidimui	12
pratarmė trečiam leidimui	13
pratarmė ketvirtam leidimui	14
pratarmė penktam leidimui	15
taigi apie ką šnekėsimeš?	16
jeigu opozicija, tai opozicija kam?	28

I	kritikos	
	(dailės) (trans)	
	metodologizacija	35
	hermeneutikos ribos: bereferentiškumas ir indoktrinacija	36
	prasmės konteksto universalizavimas	43
	universalizuotos prasmės kaip teksto personifikacijos (ne)sistemiškumas	46
	regionalizmas ir psichodarbininkų feminizmas	62
	poltergeistas (vok. „triukšmingas vaiduoklis“): nuo kritikuoti iki kritikuoti	65
	sąmoninga ir nesąmoninga transliteracija	73
	nacionalizmas	79
	sugrįžimas prie esminės referencijos: bandymas ignoruoti ir atsiprašymas	82

klasikinis dialogas ir nacionalinės dailės kritikos aktualijos	99
kolektyviniai vardai ir nauja kritikos metodologija	110
sąvokos (dailės) kritika etimologija	115
ignoravimas kaip (ne)sisteminės kritikos įrankis	120
„virtuvės paslaptys“: gnostikai, agnostikai ir eretikai	125
konteksto kritikos metodologija	136

II polimorfinė genealogija 147

diskurso įtvirtinimo ir jo kritikos metodai	148
psichinio slopinimo mechanizmai, nemedijuotas ryšys ir socialinė inžinerija	151
linguasitugrafas	159
aprasa klasiniu aspektu	168
dailės kritikė Monika Krikštopaitytė apie šį pokalbį	180
aica	182
kritika kaip panacėja: individualizacija, bet ne saviorganizacija	184
kalba, (anti)kritika, karnavalo kultūra ir individualizacija	187

III prasmės kapitalizmo konvulsijos 203

dailės kritika kaip kalbos funkcijų patogenezę, arba dailės kritika kaip kalbos funkcijų patogenezę	204
puota (specializuota kalba ir mirtis)	216
chronotopas ir jo formų kritika	224

nemedijuotos kritikos formos: mimesis, mimikrija ir psichofizika	231
nepabaigiamas metakvadratas iš dviejų sąlygiškai statiškų, vienos tokios-hipotetinės ir vienos nežinomos situacijų	244
sąvokų kapitalizmas XXI a. II dešimtmečio lietuvių dailės kritikoje	259

apibendrinimai 301

epilogas pirmam leidimui	302
epilogas antram leidimui	304
epilogas ketvirtam leidimui	306
epilogas penktam leidimui	308

asmenvardžių rodyklė 310

dalykinė rodyklė 318

ivadas

kaip ir apie ką šnekėsime?

Šnekėsime apie kritiką (dailės) siaurąja, plačiąja ir netgi metaprasmeimis. Tai reiškia, kad imsime tiek praktinių kritikos (dailės) funkcijų, tiek teorinių prielaidų, nevengdami nukrypti į labiau apibendrintus kritikos (dailės) genealogijos klausimus, kartais ir į kritikos genealogijos semantikos ardymą, kad prisikastume iki prasmės šaknų. Kalbėsime apie (para)profesinius, (anti)istorinius, (anti)esencialinius, netgi semiologinius METMENIS. Neatmetame galimybės, kad METMENYS susklaus, paims į kabutes mus pačius. Kitaip sakant, kartais kalbantieji formuos pokalbį, virstantį knyga, kartais pokalbis, tampantis knyga, rašys kalbančiuosius. Tačiau dėl to nėra maž nesijaudiname, nes nebuvo minties parašyti knygos. Ji pati nusprendė atsirasti.

pratarmė pirmam leidimui

Ką tik minėjome, kad apie knygą nėra negalvota. Ji iš pokalbio gimė, o gal išperdė pati save, pagimdydama (o gal irgi išpersdama?) ir pokalbyje dalyvavusius ir dalyvavusias. Tai knyga, kuri parašė save pati, bet nebuvo parašyta, nors joje dalyvauja didžiulis būrys gyvų ir mirusių kritik(i)ų ir analitik(i)ų. Žinoma, priklauso nuo to, kada knygą skaitysite, nes skaitant neapibrėžtoje ateityje (dabartinių mūsų atžvilgiu, kai rašomas šis sakinytis – 2018 06 29 20:13) gali būti mirę jau visi. Tai ne autorinė knyga ir ne kolektyvinė monografija, nors šių žanrų bruožų yra. Tai kūnas ar organizmas, kuriame organai, jų dalys, syvai, skysčiai, jų funkcijos ar jų nebuvimas tiesiog veikia, kaip kad staiga iš niekur pradeda funkcionuoti miręs kūnas – zombis, *walking dead*.

Knygos organizmas šiuo atveju matuojamas ne konkrečiu individualiu kiekvieno autoriaus ar autorės tekstu, o (ne)dalyvavimo energija, kuri ir sukūrė, privertė funkcionuoti šį *walking dead*. Didžiulę energiją skleidžia netgi nedalyvavimas, ignoravimas ir panašiai, todėl ta energija taip pat kuria knygą, joje dalyvauja.

Vertėtų tarti keletą žodžių apie šio (tekstinio, mi(n)tinio) antiorganizmo priešistorę. 2016 m. pabaigoje bandėme suburti keletą daugiau ar mažiau aktyvių, sisteminių ir nesisteminių dailės kritikos atstov(i)ų pasikalbėti apie dabartinę mūsų dailės kritiką, o pokalbį galbūt paskelbti „Kultūros baruose“. Taigi, jokių grandiozinių pretenzijų ir planų tikrai nebuvo. Siekta generuoti nedidelės apimties įvairioms „stovykloms“ ir (profesinėms) amžiaus grupėms atstovaujančių kritik(i)ų pokalbį, pasiaiškinti dabartinės dailės kritikos topografiją, stovį, būvį. Tiesa, pokalbį užsakė *Alytaus kvantinės ir negatyviosios*

semiotikos universitetas (turintis šiokių tokių tolimų sąsajų ir su Tartu semiotikos mokykla), todėl iš pradžių šio pokalbio sutelkėjais buvo paskirti faktiniai universiteto dėstytojai (Alytuje) Redas Diržys ir (filiale Vilniuje) Kęstutis Šapoka, tačiau tik kaip pusiau anoniminiai pirmieji impulsai, jokiū būdu nesisavinantys kolektyvinio mintijimo idėjos ir turinio. Juk kažkam pradėti reikėjo.

Taigi, tam pokalbiui buvo pakviesti ir pakviestos (vardijame abėcėlės tvarka be jokių statuso insinuacijų): Redas Diržys, Virginijus Kinčinitis, Laima Kreivytė, Monika Krikštopaitytė, Gintarė Matulaitytė, Karolina Rybačiauskaitė, Skaidra Trilupaitytė, Kęstutis Šapoka – pokalbio vedėjas, tačiau tik pradinėje pokalbio stadijoje, – turint galimybę į pokalbį pakviesti ir daugiau dalyvių. Kai kas iš kviestųjų dalyvauti sutiko, kai kas abejojo, tačiau nepasakė „ne“. Tiesa, vėliau viena kritikė tarsi ir atsisakė dalyvauti, motyvuodama tuo, kad šiuo metu užimta svarbesniais dalykais – konkurso paminklui Jonui Basanavičiui peticijos ruošimo klausimais, be to, pareiškė – apie dailės kritiką tarsi viskas jau ir pasakyta... Oi, toli gražu ne viskas!

Tikimybė, kad ši marga kompanija susirinktų diskutuoti gyvai, buvo menka, todėl buvo sutarta kalbėtis laisva forma internete sukurtame dokumente, t. y. prijungtimi – artimiausiu gyvam pokalbiui formatu, kad visi norintys ar norinčios galėtų įsitraukti ir diskutuoti realiu laiku. Taip pat buvo sutarta: jeigu kam nors iš pokalbio dalyvių diskusija atrodysianti neįdomi, nekorektiška arba kas nors koku nors klausimu neturės ką pasakyti, pokalbyje galės nedalyvauti arba prie jo prisidėti vėliau.

Pokalbis prasidėjo nuo kelių įvadinių klausimų, į kuriuos per nurodytą terminą (atrodo, buvo duotas trijų parų terminas reaguoti į klausimus) sureagavo V. Kinčinitis ir R. Diržys. Atrodytų, ledai buvo pralaužti, ir diskusija užsimezgė. Kiti pokalbio dalyviai tylėjo. Neilgai trukus, matyt, pamanęs, kad pakliuvo į tyčia rengtą provokaciją, iš pokalbio pasitraukė ir V. Kinčinitis. Liko du aktyvūs dalyviai – R. Diržys ir K. Šapoka. Pakartotinai paraginta dalyvauti, viena kolegė pradėjo išsisukinėti neva neturinti laiko, serga vaikas. Kita atrašė, kad toks pokalbis – didelė atsakomybė... ir pan. Originaliausiai elgėsi L. Kreivytė – prižadėjo dalyvauti ir tada *dingo*, nebeatsiliepė į žinutes, nekėlė ragelio, tarsi jos nė nebūtų. Tiesa, kartą su Laima Kęstutis netyčia susidūrė prie VDA „Titaniko“ – šis ėjo šaligatviu palei galerijos vitrinas į Užupio pusę, o Laima kirto gatvę – ėjo per perėją – nuo VDA senųjų rūmų į „Titaniko“ pusę, kaip tik jam artėjant. Perėjusi gatvę ir, tikėtina, jį pastebėjusi (nuo kvietimo ir Laimos sutikimo dalyvauti pokalbyje buvo praėję keletas savaitių), paspartino žingsnį ir nėrė į *bromą*, į vidinį „Titaniko“ kiemą, išvengdama potencialaus susitikimo.

Taigi, dauguma dalyvių *tylėjo*. Tačiau jų atkaklaus tylėjimo sukurta energija buvo galinga!

Iš pradžių atrodė, kad pokalbis lyg ir neįvyko („Kultūros barai“ jo taip ir negavo), tačiau koleg(i)ų tylą ir ignoravimo kuriama kūrybinė energija sukūrė priešingą efektą – tarsi atvėrė iš pradžių nematomas duris. Ir diskusija paradoksaliai atgimė!

pratarmė antram leidimui

Paaškęjo, kad kalbėjimas(is) ar pokalbio ignoravimas yra lygiaverčiai emociniai ir turinio segmentai, kuriantys savitą semantinę terpę. Nedalyvauti pokalbyje neįmanoma. Supratę šią paprastą, tačiau potencialiai revoliucinę tiesą – R. Diržys – avangardo sostinėje Alytuje (savo namuose) ir K. Šapoka – biurokratinės konjunktūros ir ariergardo sostinėje Vilniuje (savo namuose) – kartu surengė spiritizmo seansus, į pokalbį kviesdami mirusius kritikus ir kritikes. Kadangi dalyvaujančių ir nedalyvaujančių (ignoruojančių) pokalbyje buvo sukurta galinga energetika, gana nesunkiai pavyko susisiekti ir užverbuoti pokalbiui mirusius kritikus ir kritikes – Gražiną Kliaugienę, Žemaitę, Sofiją Kymantaitę-Čiurlionienę, Algį Uždavinį, Vytautą Kairiūkštį, Justiną Vienožinskį... vėliau dar ir Romualdą Launikonį, Vytautą Ledą, Stasį Budrį, neseniai mirusį Lionginą Šepetį, Sokratą, Aristarchą ir dar būrelį entuziastų iš (kalbinės?) anapusbės chaoso.

Galų gale ryšio su anapiliu, arba juodąja kalbine (šikna)skyle, portalas išsiplėtė taip, kad į pokalbį (ar galbūt netgi iš pokalbio) nekontroliuojamai pradėjo plūsti astralų srautai (rus. *нанос астралов*) – transnacionaliniai ir transseksualiniai fantomai, kolektyviniai vardai, įvairūs nickai ir netgi – tai buvo netikėta – pasirodė kelios iš pradžių kviestos, bet pokalbyje nedalyvavusios, gyvos kolegės. Maža to, buvo masiškai pradėti siųsti kvietimai į diskusiją kitiems ir kitoms gyviems Lietuvos dailės kritikams, menotyrininkams. Pokalbis pradėjo svaidytis tarsi lavos liepsnomis neregėta kolektyvine energija.

Aktyvus mirusiųjų, fantomų ir gyvųjų (ne)dalyvavimas pokalbyje panaiškino kalbos, kalbėjimo, mintijimo laiko ir erdvės – trumpai tariant, buržuazinės tapatybės bei atvėrė klasines proletarinio psichodarbo (ypač mirusiųjų darbininkų darbo) dimensijas, kartu pasisuko į ESMIŲ ir METMENŲ ritmą, taip pat rimtą ir išsamią analizę. Buvo įsišėlta tiek, kad galų gale kažkas slapčia, iš pasalų netgi pradėjo šaudyti dailės kritikus ir kritikes.

Tokiu būdu nejučia pradėjo ryškėti nebe diskusijos, o (anti)visumos, paradoksalaus mirusio, bet judančio (anti)kūno (antikūnio), (anti)organizmo

kontūrai, pavidalas, svoris, kvapas, išskyros, energetika... paprastai tariant – solidaus antiveikalo antikontūrai. Šis antiorganizmas, kurį galima vadinti ir tekstu, sandara, struktūra, mėsa, raumenimis, sausgyslėmis, energetika, funkcijomis ir t. t., susiformavo veikiant tiesioginėms anoniminėms ir neanoniminėms reakcijoms, tekant kolektyvinei pozityviai ir negatyviai energijai ir kitais būdais.

Todėl pradžioje ir teigiama, kad knyga parašė pati save, o ne buvo parašyta. Šį teiginį reikėtų suprasti tiesiogiai, o ne kaip metaforą. Žinoma, tai, ką laikote rankose knygos pavidalu yra tik blankus šešėlis viso to antierdvėlaikio juodųjų skylių portalų, nors neatskleidžia atmosferos ir tiesiogiai neatspindi energetikos, vis dėlto lieka pokalbio objektu ir dokumentu – kritikos (dailės) genealogijos (metodologijos) METMENIMIS.

pratarmė trečiam leidimui

To darinio, kuris galų gale pavirto (anti)knyga, struktūra tiesiogiai rodo pokalbio eigą ir išplitimą į transerdvėlaikį, įtraukimą į juodąsias skyles ir nevalingą pildymąsi alternatyviais balsais, nes jie pradėjo jungtis laike (nors ir chronologiškai), tačiau pokalbyje nesilaikė jokios sekos – tiesiog į bet kurią jo vietą. Todėl šis metapokalbis įgavo taip pat laiko mašinos elementų, nes yra pokalbio dalių, kuriose tam tikra mintis, citata skolinamasi tik iš vėliau (pokalbyje ar knygoje) atsirasiančio tekstinio ar kalbinio gabalo, t. y. iš potencialios ateities. Taip pat, kai jau į knygą pavirtęs pokalbis buvo išimtas iš virtualios erdvės ir paverstas *wordo* dokumentu (paskutinei redakcijai), natūralu, kad tekste atsirado dar įvairių intarpų. Todėl, sakykime, kai kurios ir šio įvado dalys gali būti rašytos 2016 ar 2017 metais, o gali būti įterptos jau 2018 metų liepos pradžioje. Todėl knygoje vartojama „dabarties“ sąvoka yra problemiška, t. y. veikia labiau laiko mašinos, o gal, dar tiksliau – kvantinio laiko, principu, nei atskleidžia įprastą mums laiko seką.

Niekas šiame tekste necenzūruota (nes buvo drąsių dailininkų, kurie gana radikaliai dalyvavo pokalbyje, tačiau po kurio laiko jų drąsa kiek priblėso ir jau tarsi ir siūlėsi ištrinti, ką parašė; tačiau abipusiu sutarimu buvo nutarta palikti viską taip, kaip buvo... kaip yra... kaip bus), išmestos tik kelios smulkmenos, nesusijusios su pokalbio esme. Iš pradžių norėta knygoje palikti viską, netgi gramatines klaidas, kad kuo mažiau kištumės į save patį judinantį (anti)organizmą, (anti)kūną (*walking dead*). Bet kokia choreografija, įsikišimas iš šalies jau yra autorius atsiradimas, bandymas „sutvarkyti“, pasisavinti, diktuoti, primesti, prievartauti ir mulkinti kitus. Vadinasi, tai yra realistinė ir netgi natūralistinės dailės kritikos (meta)medologija.

Vis dėlto visi (ne)dalyvavę radome kompromisą – nutarėme bent esmines gramatikos ir rašybos klaidas patikėti redaktorei, kad mintis tekste būti aiški. Tam neprieštaravo nei mirę kritikai, nei kiti fantomai.

pratarmė ketvirtam leidimui

Kalbant platesne prasme, pokalbio-knygos metodologijos varijuoja nuo buitinių pokalbių, anekdotiškumo, reminiscencijų, blevyzgojimo, pilvakalbystės, žodžių salotų, šiknakalbystės, disputų, sokratiškojo dialogo, publicistikos, menotyros metodologijos, sociologijos, mokslo filosofijos, patofilosofijos, antifilosofijos, energetinės antipsichologijos, spekuliatyviojo *buitinio* realizmo, nihilizmo filosofijoje tradicijos iki metodologijų genealogijos, sąvokų kapitalizmo tyrimų, kuriuos būtų galima apibendrinti *kvantinės ir negatyviosios semiotikos* metodologijos terminu. Pagrindinis šios knygos propaguotojas ir leidėjas – *Alytaus kvantinės ir negatyviosios semiotikos universitetas* (su mini filialais Vilniuje).

Knyga priskirtina natūralistinės patoezoterikos arba patoezoterinio natūralizmo, proletarinės psichogeologijos, kvazifilosofinės *walking dead* morfologijos, negatyviosios semiotikos porūšiams.

Knyga skirta visiems ir visoms, sąmoningai ar ne siekiantiems (-čioms) išsivaduoti iš dvasinio materializmo spąstų bei kapitalo generavimo kiekviename savo žingsnyje, judesyje, mintyje ir (ar) jausme. Nors knygą sukūrusi diskusija prasidėjo nuo labai specializuotos srities – dailės – labai savito aspekto – kritikos, bet veikalas toli gražu peržengia specializacijos apribojimus ir yra pakankamai (ne)suprantamas bet kurios specializacijos, socialinio sluoksnio ar klasinės savivokos asmeniui. Be abejo, reikėtų pabrėžti, kad buržuazinės pažiūros šioje knygoje patiria triuškinamą pralaimėjimą, bet tai nereiškia, kad buržuazijos atstovams tai nebus naudinga – anaipol – visi žinome garsųjį senų-gerų buržuazijos laikų posakį, kad iš klaidų mokomasi. Nors pakartotinio knygos leidimo iniciatoriai neabejoja, kad ši knyga – tai reproletarizacijos šauklys ir praktinis vadovas.

Nuoširdžiai patariame neapsikvailinti – tai ne juokų, ar – dar blogiau – ne *pletkų* knyga, kaip tai kelis dešimtmečius bandė pateikti akademiniai reaktionieriai, nes galbūt piktavališkai būtent reaktionieriai juodąjį humorą norėjo išguiti iš pasaulio buvinių ir esinių tarpusavio santykių raciono. Knygos autoriai ne juokauja – jie juokiasi.

pratarmė penktam leidimui

Knygos autorių yra galybė, t. y. jų labai daug. Be to, kad knygos autorių pusėje yra visatos galia ir *Galybė* demiurgo prasme! Principas paprastas – į autorių sąrašą įtraukėme tuos ir tas, ir tai, kas (ne)dalyvavo pokalbyje – dalyvavusius ir dalyvavusias mirusias personas (prisijungusias telepatiškai), dalyvavusius fantomus, kolektyvinius vardus, taip pat tuos (ir tas) gyvus kritikus, kurie sutiko arba bent neatsakė dalyvauti pokalbyje, galų gale tuos ir tas, kuriems ir kurioms elektroniniu paštu buvo išsiųsti kvietimai prisijungti prie internetu vykstančio pokalbio, ir nesvarbu, kad iš jų nebuvo gauta jokio atsakymo.

Jeigu laiškai negrižo, vadinasi, kvietimai buvo gauti ir neatmesti, nesvarbu, kad į juos neatsakė. Nesvarbu, kad kažkas buvo prisijungęs tik anonimiškai ir pokalbyje nedalyvavo (galbūt kurį laiką tik stebėjo, kaip kad „Anonymous Bat“ ir kiti nežinomieji – prijungtinė sistema leido stebėti, kas tuo laiku yra prisijungęs, nors pokalbyje atvirai ir nedalyvauja).

Laikomės maksimos, kad tapti šios knygos autoriumi pakako vien elektroniniu paštu gauti kvietimą, netgi jo neperskaičius. Net jeigu žinutė buvo ištrinta neskaityta, kvietimas užskaitytas, nes pateko į paštą ir kvietimas įsismelkė telepatiškai. Be to, net jeigu įmanoma, kad elektroninė žinutė su kvietimu buvo ištrinta neskaityta, sakykime, tuo atveju, jeigu gavėjai pamatė K. Šapokos arba R. Diržio pavardę (jos dailėtyrininkėms nevalingai sukelia atmetimo, o gal ir atpylimo, reakciją), tai vargu ar automatiškai būtų buvusios ištrintos elektroninės žinutės, gautos nuo įžymybių – Žemaitės, V. Kairiūkščio, J. Vienožinskio ar S. Kymantaitės-Čiurlionienės. Sunku atsisakyti kvietimo, kai dalyvauti kviečia mūsų tautos (dailės, literatūros kritikos) patriarchai.

Taigi, šiuo atveju vien mintis (nesvarbu, pozityvi, negatyvi, ignoruojanti, bet kokio), traktuojama kaip (pokalbio, knygos) energijos rūšis, pagalvojusį, pagalvojusią automatiškai paverčia šios knygos autoriumi, autore. Taigi, kvietimo ir prijungtinio pokalbio atmetimas netraktuotas kaip nedalyvavimas. Traktuotas kaip lygiavertis dalyvavimui, tik išreikštas ne tekstu, o aktyvaus ignoravimo energija, lygiai taip pat svarbia knygos genezei, kaip ir diskutavimas. Todėl knygos autorių kolektyvas toks gausus, jog tai, ko gero, pirmasis toks precedentas Lietuvoje, o gal ir pasaulyje – toli toli pranokstantis netgi kolektyvinės monografijos formatą.

Į autorių kolektyvą neįrašėme tik tų kritikų ir kritikių, kurie ar kurios tiesiai ir aiškiai *pareiškė nedalyvausiantys*, atsisakė dalyvauti. Tokių buvo vos viena, ir tai atsisakė dvejodama.

Taip pat reikėtų turėti omenyje, kad į knygą patekė kai kurie konkretūs atvejai, pavyzdžiai, feisbuko diskusijos nėra kuo nors išskirtiniai reiškiniai,

reikalaujantys ypatingo dėmesio ar griežtesnės kritikos. Verta (dar kartą) prisiminti, kad šis pokalbis prasidėjo realiu laiku ir tam tikri, pavadinkime, „atvejai“ pateko į diskutuojančių akiratį, nes kaip tik tuo metu jie ir atsitiko, skleidėsi, buvo pastebėti. Taigi, tai labiau atsitiktiniai, tačiau kartu patogūs, vieną ar kitą mintį, sistemos mąstymo, veikimo simptomiką pagrindžiantys atvejai. Jeigu pokalbis būtų vystęsis kitu laiku, kitoje erdvėje, tikėtina, ir „atvejai“ ar „reiškiniai“ būtų buvę paminėti kiti.

Knyga galėjo būti visiškai kitokia. Kaip minėjome, apskritai nebuvo sumanymo jos kurti. Visa tai galėjo baigtis įprastu pokalbiu „Kultūros baruose“. Antra vertus, galinga ignoruojančių energija sukūrė būtent tokius tekstus ir atitinkamą struktūrą. Jeigu, sakykime, dauguma ignoruotojų būtų dalyvavę ne ignoravimo energija, o diskusijos pavidalu, ko gero, knygos kūnas, jo dalys, organai būtų išsidėstę visai kita DNR tvarka. Ir turėtume kokį nors kitą organizmą. Kitaip sakant, viskas priklausė nuo to, kokį dalyvavimo pokalbyje būdą pasirinks vieni ar kiti kviestiniai.

Po pirmųjų keturių leidimų sulaukėme daugybės klausimų, kaip galima prisijungti prie diskusijos vystymo, nes knyga, pasirodo, skaitytojus skatina polemizuoti su savimi, su aplinkiniais, su pakartotinai iškviestais mirusiųjų fantomais, galų gale patiems virsti fantomais, burtis į grupes ir (ar) fantomų spiečius, kurti kritikų organizacijas ir pan. Mes neturime papildomų atsakymų ir (ar) paaiškinimų nei tie, kuriuos rasite šiame veikale, bet tai nereiškia, kad jie visi yra baigtiniai – anaipol, vos pradėję veikti (o ši knyga skatina būtent veiksmą), žinosite, ką toliau daryti. Iš tiesų klausimų kyla tik pasyviems skaitytojams, todėl linkime tokiems nebūti.

taigi apie ką šnekėsime?

Pradėsime nuo minėtų įžanginių klausimų, užduotų pokalbio pradžioje per pačią 2016 metų žiemos solsticiją dailės kritikėms ir kritikams (primename) R. Diržiui, V. Kinčinaičiui, L. Kreivytei, M. Krikštopaitytei, G. Matulaitytei, K. Rybačiauskaitei, S. Trilupaitytei, K. Šapokai:

Kęstutis Šapoka: Vakarų, ypač JAV, dailės kritikai vis rengia pokalbius, kuriuose gvildenama dailės kritikos (dažnai kritinės teorijos diskurso apskritai) krizė ir pabaiga. Diskusijos vis organizuojamos ir organizuojamos nuo nenutrūkstamos ir (ar) iki atsinaujinančios „pabaigos“. Norėtusi pakalbėti apie mūsų vietinę dailės kritiką, apie tai, kas ir kaip šioje srityje (ne)pasikeitė atgavus nepriklausomybę, ir kaip vietinė situacija (ne)įsiterpia į vakarietiškąją

ar rytietiškąją? Ar mūsiškė situacija taip pat patenka į „pabaigos“ įtakos zoną? Taip pat, persokdamas į lokalumą, norėčiau paklausti, ar „vietinė“ reiškia išimtinai Vilniaus dailės kritiką, ar Lietuvos apskritai dailės kritiką? Juk, logiškai mąstant, dailės kritika už Vilniaus (ar bet kokios sostinės, centro) ribų negyvuoja?

Šia prasme domintų įvairūs aspektai – istorinis, „teksto“ sampratos kaitos, metodologinis, jei toks apskritai yra, sąryšių, institucinis, geopolitinis, subjektyvus... Ta proga bandau užduoti kelis klausimus. Kokia mūsų dailės kritikos padėtis šiuo požiūriu? Kas apskritai dabartinėje situacijoje yra „tekstas“ ir „kritisinis sprendinys“?

Kitaip sakant, šio pokalbio ašis – ne tiek „mirtis“, kiek metodologija ar netgi genealogija plačiaja prasme. Taip pat dailės kritikos makro- ir mikro-simptomika. Šia proga tiktų dailės kritiko ir filosofo A. Uždavinio citata: <...> *Vertėtų dailės kritikams, dailininkams ir visiems, turintiems ką nors svarbaus pasakyti šiuo klausimu, pradėti diskusiją apie dailės kritikos kompetenciją, paskirtį ir dabartinę jos būklę persitvarkymo laikotarpiu, pasiginčyti. Būtina išprovokuoti dialektinę kultūros dinamiką, kad galėtume nušviesti tamsias kritikos problemų kertes, nepaisant to, kad visi mirtingieji klysta ir kad kiekviena pozicija savaip ribota* (1988). Rašyta „persitvarkymo“ laikotarpiu, tačiau juk persitvarkymas vyksta nuolat, jis niekada nesustoja ir nesibaigia?

Redas Diržys: Reikėtų nustoti taikyti eurocentrines „Vakarų“ ir „Rytų“, „Šiaurės“ ir „Pietų“ atskyrimo kategorijas, o atvirai įvardyti vesternizaciją kaip kolonijinį ir, be abejonės, rasistinį projektą. Vadinamieji I pasaulio atstovai tiek dailės kritikos, tiek platesnėje akademinėje aplinkoje yra linkę apropriuoti trečiojo pasaulio patirtis, o pastarieji skatinami skaityti akademinis vakariečių veikalus ir bandyti jais sekti. Pagal tai, kiek Lietuvoje buvo išleista (o ir perskaityta) vakarietiškos (arba vakariečių aprobuotos) literatūros, reikia pripažinti, kad gyvename kolonizuotųjų sąlygomis.

Kęstutis Šapoka: Tačiau objektyviai esame provincija... Kitaip ir būti negali...

Redas Diržys: Šnekant apie kritiką labai svarbu įvardyti savo [klasines] pozicijas – kieno interesų sargyboje stovima. Apibūdinant šiandienines Lietuvos ir visos nevakarinės Europos dalies pozicijas reikia pripažinti, kad ginamos buržuazinės prisitaikymo vertybės ir (ne)sąmoningai slepiama klasinė pozicija.

Kalbant apie tekstą akademiniam pasaulyje šiandien su pasimėgavimu dažniausiai nuslystama į multiplikuotą hipertekstinį postmodernizmą, kurio tikslas – tolesnė vesternizacija: vartojami terminai yra išskirtinai lotyniškos-graikiškos (ikikapitalistinis eurocentrizmas) bei angliškos-frankiškos-germaniškos (kapitalistinės epochos eurocentrizmas) kilmės. Katastrofiškais

kiekiais vartojami žodžiai kontekstas ir diskursas... Manau, tik juos išmetę galime pradėti kalbėti apie kritikos užuomazgas. Istoriskai norėčiau priminti, kad Renesanso, o ypač Apšvietos amžiaus intelektualai save vadino ne teksto, bet raidžių žmonėmis. Tai perėmė iš X–XV a. arabų ir persų letristų, kurie intelektualinę veiklą įvardijo kaip raidžių rašymą: nuosaikūs letristai perrašinėja Dievo raides, o nusiteikę kritiškai (XIV–XV a. persų *hurufiyya*) dar ir patys sugalvoja raides... Bet dažniausiai tai baigdavosi priešlaikine jų (letristų ir *hurufiyya*) mirtimi.

Islamo šalių kultūra vaizdo ir teksto stengiasi neiškirti iki šiol – t. y. tekstai lieka letristiniai iš esmės. Grįžtant prie šiandieninės lietuvių dailės ir jos kritikos padėties teigtina, kad dailė (ar menas platesne prasme) tapo net ne perrašomomis raidėmis, bet ištaisais žodžiais ir tekstais. O dailės kritikos funkcija šiandien tėra dubliuoti dailininkų funkcijas – gal todėl dauguma dailės kritikų tampa menininkais, o pastarieji – dailės kritikais. *Siekdami sugrąžinti* kritines pozicijas, turime nustoti kalbėti apie tekstus, jų prasmes ir imtis raidžių. Atmintyje išskyla kad ir prieš kelerius metus anarchistų paleistas letristinis eksperimentas: „Bubilius kybys!“

(Gerokai vėliau su diskusija susipažinęs dailininkas N. R. Baltušnikas pateikė savo kritines pastabas dėl pasitaikančių stilistikos klaidų: lietuvių kalboje kad + bendratis nesakoma. Užuo taisy klaidas, skelbiame kritinę nuostatą; šių kuo toliau, tuo daugiau reikėtų tikėtis.)

Virginijus Kinčinitis: Per pastaruosius kelis dešimtmečius buvo paskelbta daug mirties nuosprendžių ne tik kritikai, bet ir menui, filosofijai, subjektui, istorijai ir t. t., tad dėl jų nereikėtų per daug graudintis, nes vis tiek lieka ta pati pareiga rašyti gerą meno istoriją ar imtis veiksmingos kritikos. Mirties ar atgimimo pranašavimai labiau susiję su poetine kalbos transgresija. Kitoje tokių afektų pusėje lieka atkaklūs metodo šalininkai. Todėl kritinis kalbėjimas niekada nebus vientisas, jis nuolat balansuoja tarp jausmingos ekspresijos ir mokslinės askezės. Ką kalbėti apie postmodernistinę teksto sampratą, kuriai meno kritikos tekstas – tik dėl simbolių ar finansinių išteklių tarpusavyje konkuruojančių asmenų ir grupių galios strategijų išraiška. Kritika galima atskleisti ir ideologinę poetiką. Tai ryšku kairuoliškai revoliucinėje R. Diržio retorikoje.

Dar daugiau – postistorijos teoretikai, sakykim, Haydenas White’as teigia, kad meno istorijos tekstą sudaro tik įvairios tropologinės strategijos, dabarčiai aktualūs įvairių meno raidos faktų „įsiužetinimo“ būdai, ideologinės jų implikacijos (tai gali būti anarchizmas ir radikalizmas, konservatyvizmas ar liberalizmas). Manau, lietuviška postkolonijinė menotyra ir kritika yra veiksminga ir produktyvi tik tiek, kiek geba pasinaudoti jau sukurtais vakarietiškos

menotyros metodologijų ištekliais. Todėl turiu tik vieną patarimą: studijuokite marksizmą, semiotiką, feminizmą, psichoanalizę ir poststruktūralizmą, kreipkitės į vizualų posūkį ir kultūros studijas, maišykite metodus, gal taip ir pavyks susikurti savo kritikos stilių. Kitas kelias lengvesnis – pasinerti ekspresyviai mistifikuotoje, uždaroje savęs reflektavimo poetikoje.

Kęstutis Šapoka: R. Diržio ištarmę apie kolonizaciją ir grįžimą prie raidžių suprantu kaip užuominą į galingą kalbinę-institucinę (kalbančią angliškai) konjunktūrą, kuria, kaip ir sovietmečiu rusų kalba ideologizuota konjunktūra, „užsiklojama“ kaip bendra aksioma, tiksliau sakant – sistema. Žinoma, Lietuva, turinti ypač mažą ir siaurą kalbinį arealą, kitaip, ko gero, elgtis ir negali – tik tapti kalbiniu ir galios surogatu. Tačiau tai labiau mentaliteto, kitaip sakant, nuo sovietmečio tebesitęsiančio konjunktūrinio mąstymo, o ne vien kalbinės terpės, problema. Replikuoju ne tik Redui dėl kolonizacijos, tačiau ir Virgiui – pastarasis sako, jog lietuviška postkolonijinė menotyra ir kritika yra veiksminga ir produktyvi tik tiek, kiek geba pasinaudoti vakarietišku tekstų ir idėjų patirtimi. Apskritai tai atrodytų tiesa. Tačiau yra ir groteskiškoji šio reiškinių pusė.

Užtenka kokį kartą per kelerius metus dalyvauti kokiam VDA „pažangesnių“ katedrų, kad ir Medijos katedros, studentų diplominių darbų gynime, ir matai, kaip ne tik studentai, bet ir dėstytojai sutartinai kartoja tas pačias sakinio dviejų pseudofilosofines mantras, būtinai įterpdami kokio nors, jų manymu, „aktualaus“ filosofo pavardę. Tai tarsi kokia „sutartinė“, turinti ne praktinį, o ritualinį pobūdį. Dar vienas pavyzdys – visai neseniai vienos parodos atidaryme skaičiau vienos stambios meno institucijos direktorės parašytą trumpą menininko pristatymą. Ši gal dešimties sakinių anotacija knibždėjo madingų filosofų pavardžių! Nors menininko kūrybai tos pavardės ir tos teorijos šiaip nieko nereiškia. Tų pavardžių kartojimas – labiau tariamo prestižo ir statuso klausimas. Panašu, kad anotacija ne tiek kažką pasako apie menininką, kiek išduoda autorės nevisavertiškumo – kad tik nepalaikytų neišsilavinusia – kompleksą, kažkokias profesines fobijas... Taigi, tikra kalbinė terpė, tradicija siūlo gatavą ir saugų idėjų ir kalbėjimo klišių repertuarą, kuris naudojamas kaip savotiškas prezervatyvas. Priedanga. Tada iš šito klišių antstato formuojamas vadinamasis diskursas – nesvarbu, ką jis reiškia...

Redas Diržys: Postkolonijinis??? Iš kur toks optimizmas? Visos Virginijaus išvardytos vakarietiškos metodologijos šiandien yra vadinamos struktūriniu rasizmu ir epistemicidu (Ramón Grosfoguel). Netgi toks provakarietiškas veikėjas, kaip Nelsonas Mandela, suabejojo, ar tam, kad būtų grįžta prie tradicinės afriekiečių bendruomenės, kurią Karlas Marxas aprašė

kaip komunistinę ir kurią sugriovė eurocentrinė „civilizacija“, reikia vėl sekti tokiu pačiu eurocentrizmu – marksizmu: *Jie negali savęs atstovauti, bet jie turi būti atstovaujami. Jų atstovas tuo pačiu metu turi būti ir jų valdovas, kuris jiems ne tik vadovauja, bet ir turi neribotą valdžią jų atžvilgiu, kad juos galėtų apsaugoti nuo klasinių priešų, kad atsiųstų iš savo aukštybių lietaus ir (ar) saulės spindulių.* – K. Marx.

Kęstutis Šapoka: Iš čia kyla ir kitas klausimas apie funkcijas – ar yra koks nors prieštaravimas Lietuvoje tarp, sakykime, dailės kritikos kaip *kritikos*, opozicijos, ir dailės kritikos, kaip aptarnaujančios apibrėžtą institucinę sistemą – tam tikrą grupę žmonių – tarkime, konjunktūrinių (nebūtinai neigiama prasme) funkcijų? Sovietmečiu buvo gana aiški taikomoji dailės kritikos funkcija ideologiniame instituciniame kontekste, tačiau, atgavus nepriklausomybę, padėtis tarsi pasikeitė. Bent simboliškai. Tačiau ar tikrai ir kaip?

Virginijus Kinčinitis: Kritikos tekstus vertinant sociologiškai, įvertinant jų autorių priklausomybę atskiroms grupėms, aiškinantis leidinių tiražus, kokybę, funkcijas, auditoriją ir savininkus, kurie kritikos tekstus skelbia, tiriant tikslines tokių tekstų auditorijas, jų skaitymo ritualų skirtumus ir t. t., tarp įvairių kritikos stovyklų jokios opozicijos nėra. Vadinamoji opozicinė kritika asketiškai kovoja dėl simbolinio kapitalo meno lauke, konjunktūrinė kritika rūpinasi esamų išteklių išsaugojimu, akademinė katalogų ir monografijų kritika nebesirūpina ištekliais, bet sugrįžta prie simbolinio kapitalo įtvirtinimo aukštesniame konkurencijos lygmenyje. Tačiau yra svarbiausia tai, kad šie skirtingi kritikos žanrai turi tikslinius skaitytojus. Vieni skaito menotyrinius „15min“, „Moters“ žurnalo ar „Verslo žinių“, visai kiti – akademinio „Menotyros“ leidinio, dar kiti – „7 meno dienų“ ar MMC (dab. MO – *aut. past.*) leidinių tekstus. Nauja meno kritikos praktika ir skaitytojai buriasi socialiniuose tinkluose. Žinoma, pasaulinis lyderis šioje srityje yra Niujorko kritikas Jerry Saltzas.

Šimtai tūkstančių jo sekėjų „Instagrame“ reiškia, kad jau laikas pagalvoti ir apie naujas kritikos formas. Konkurencija meno pasaulyje dažniausiai vyksta dėl savo tikslinės auditorijos dėmesio, o ne dėl kolegų nuomonės. Kitas dalykas, kai nesugebama auditorijos apsibrėžti – tuomet rašome sau, tiksliau, niekam. Tokio „nesuprasto heroizmo“ lietuviškame kritikos lauke taip pat gausu. Beje, šiuolaikinėje meno rinkoje visi kritikos tekstai yra tik antriniai šios rinkos produktai. Kolekcininkai, menininkai, parodų-blokbasterių prodiuseriai vis dažniau apsieina be kritikos paslaugų, o sunkūs katalogai yra tik sudedamoji tokių didžiųjų įvykių vadybos dalis.

Kęstutis Šapoka: Dailės kritikos „mirties“ nedramatizuoju ir nefetisizuoju. Užsimindamas apie ją, turėjau omenyje ne „mirtį“ savaime. Prieš

kelias dienas Jono Valatkevičiaus (atgimimo?) parodos atidaryme Marijos ir Jurgio Šlapelių muziejuje-galerijoje sutikau M. Krikštopaitę, ir ji man sako: „Nežinojau apie tas mirtis... Bet juk parašiau apie Vilniaus angelizaciją. Internetė straipsnį perskaitė ir *palaikino* daugiau kaip tūkstantis žmonių. Tai ar galima kalbėti apie dailės kritikos mirtį?“ Klausdamas apie „krizę“ ar „mirtį“, galvoje turėjau dailės kritikos mutacijas siaurame profesiniame ceche. Tai tas pats, kaip, Vilniuje tapybai dabar klestint, klausti, ar tapyba mirė? Nors akivaizdu, kad ji mirė ir todėl taip pučiasi kaip koks lavonas skenduolis... Tačiau kalbama apie funkcijų, supratimo kaitą, profesinio cecho perturbacijas ir masturbacijas. Mirtis – funkcinė metafora, požiūris ar veikiau specifinė (retorinė) naratyvo struktūra.

Iškyla paradoksas – kadangi mums tariamai „vienintelė išeitis“ yra šlietis prie angliškai kalbančių pasaulėžiūros tradicijos, tačiau joje, bent dailės kritikos aplinkoje, jau nuo VII–VIII dešimtmečio vis sukama ta pati krizė ir pabaigos plokštelė. Tada atsiradusi galinga nuolatinio kalbėjimo apie „pabaigą“ konjunktūra kuria savitą išcentriškai į vadinamąsias periferijas sklindančią požiūrio spiralę. Mums, kaip „*copy-paste*“ mentaliteto ir sistemos asmenims, iškyla dilema – akiai kartoti tą pabaigos retoriką ar ne? Jeigu ne, tada ką kalbėti, apie ką? Ką apskritai daryti? Galbūt leninines revoliucijas?

Jeigu nekartojame, tada graužia savivokos klausimas – ar mūsų padėtis kitokia, ir kodėl joje „pabaigos“ nėra? Jeigu norime neatsilikti nuo Vakarų, kodėl tada mūsų vietinė kritika nemiršta? Tačiau paaiškėja, kad „kitoniškumo“ nėra ir tada reikia kažkokia forma būti „pabaigos“ retorikos dalimi, nes tai juk Vakarų (įvairių pabaigų) tradicija, kuri yra ir mūsų tradicija. Juk, sakykime, Virgio ir Alfonso Andriuškevičiaus polemika „Kultūros baruose“ (į ją įsivėlė ir daugiau tuometinių jaunų dailės kritik(i)ų – Saulius Grigoravičius, Erika Grigoravičienė, Laima Laučkaitė, netiesiogiai dalyvavo Sandra Skurvidaitė ir Algis Uždavinys) X dešimtmečio pradžioje taip pat buvo susijusi su „pabaigos“ ir „pradžios“ koncepcijomis, kai buvo bandoma laviruoti tarp vietinės situacijos ir plūstelėjusio vakarietiško teorinio importo, savotiškai įsteigiant postmodernizmo, pabaigos, pradžios ir panašias sąvokas-institucijas.

Virgis pastebėjo, kad dailės kritika dažnai keliai į socialinius tinklus ir keičia formas, o tai irgi susiję su dailės kritikos „mirtimi“, kitaip sakant, funkcijų kaita. Be to, tai susiję ne vien su tekstu siaurąja prasme. Virgis visą laiką kalba tik apie tekstą, o aš dailės kritiką suprantu kaip *praktiką* platesne prasme, kuriai tekstas nėra vienintelė ir būtina išeitis. Antras dalykas – keičiantis formoms ir sistemai, kurioje funkcionuoja (siaurąja prasme) dailės kritika, nyksta ir kritikai įprastos funkcijos. Žinoma, veiksmingos kritikos poreikis bus visada, tačiau kas yra veiksminga kritika? Kokie jos pavidalai?

Vis dažniau pasitaiko tokių, kurie išsprūsta iš „dailės kritikos“ siaurąja cehine prasme, ir jie, kaip ką tik minėjau, vis mažiau yra tekstiniai. Juo labiau kad iš tiesų šiandieninėje meno rinkoje ir sistemoje kritika tradicine, arba siaurąja, prasme yra antrinė ar tretinė. O gal niekinė?

Taigi, norime to ar ne, kalbant apie „cecho“ siaurąja prasme dailės kritikos aspektus, vėl atsiranda mirties, arba krizės, klausimas. Ką daryti diplomuotiems kritikams ar kritikėms, jeigu tradicinė kritika kaip *kritika*, kaip turinti daugiau ar mažiau aiškias funkcijas ir legitimacines, tekstines galias, ribas, tampa neveiksni? Ar šiuo atveju gali padėti marksizmas, semiotika, feminizmas, psichoanalizė, poststruktūralizmas ar kitoks akademinis -izmas, jeigu tekstas ir kritinė veikmė tradicine prasme apskritai nebėra svarbiausi? Ir kaip tada reikia rengti profesionalius dailės kritikus? Vis mokyti teksto subtilybių, o galbūt mokyti, kaip kuo efektyviau veikti socialiniuose tinkluose, mokyti vadybos ir raštvedybos? O galbūt politikos tiesiogine žodžio prasme?

Redas Diržys: Buržuazinis (dailės) kritikas telkiasi tik į objekto ir subjekto dichotomiją, o darbo klasę kartu su darbo priemonėmis ir ištekliais arba laiko neutralia, arba ją demonizuoja.

Lygiai taip pat jis elgiasi ir su raidėmis. Bet ir darbo klasė, ir darbo priemonės, ir raidės turi savo istoriją. Nereikėtų darbo klasės suvokti kaip kažkokio abstraktaus susitapatavimo – kalbu kad ir apie konkretų psichinį darbą (darbą su prasmėmis), kurį atlieka ir kiekvienas kritikas. Kapitalo generavimo sistema verčia jį atlikti „objektyvaus“ stebėtojo-analitiko vaidmenį, bet taip iš tiesų nėra ir negali būti. Toks kritikas net nepastebi, kad jo vartojamos sąvokos jau seniai tapo tik vartojimo prekėmis, kurios prasmes ne generuoja, bet privatizuoja. Todėl šiandienos kritikas ne tik kad nesugeba kontroliuoti savo paties darbo produkto, bet ir aktyviai prisideda privatizuojant kitų psichodarbininkų – menininkų – darbą ir jį paverčia kultūriniu ir (arba) simboliniu kapitalu. Kapitalas visada yra abstraktus, o darbas – konkretus. Taigi kritika pirmiausia turėtų nustoti kalbėti apie abstrakcijas. Tada nustotų būti abstrakti.

Bet pamirštame vieną principinį klausimą – (dailės) kritika yra neįgali kritikuoti pati save – ji neįgali net iškelti klausimų, kvestionuojančių klasines meno sistemos šaknis. Jeigu kalbėtume apie Lietuvos dailės kritiką, tai pastarasis dešimtmetis paskatino dailės kritikus tūnoti labai uždaroje grupotėje, kuri yra įdomi tik pati sau. Dailės kritikos opozicija yra įsitikinusi, kad tas pačias raides gali perrašyti geriau, bet niekaip negali išsikapstyti iš buržuazinio idealizmo ir (ar) cinizmo liūno. Sovietmečiu kritikas aiškiai suvokė, kad kolaboruoja su sistema, o kapitalistinėje Lietuvoje kolaboravimas yra labai sunkiai apčiuopiamas, nes jis visapusiškai susijęs su kapitalo generavimo formomis, o tai dažniausiai laikoma privalumu.